

Rețele neuronale recurente

- Arhitectura
  - Rețele cu interconectivitate totală
  - Rețele cu unități contextuale
  - Rețele celulare
- Dinamica rețelelor recurente
  - Dinamica în timp continuu
  - Dinamica în timp discret
  - Proprietăți de stabilitate
- Rețele celulare
- Alte clase de rețele recurente
- Aplicații

Rețele neuronale recurente

- Arhitectura
  - Se caracterizează prin prezența conexiunilor inverse (graful suport conține cicluri)
  - In funcție de densitatea conexiunilor inverse există:
    - Rețele total recurente (modelul Hopfield)
    - Rețele parțial recurente:
      - Cu unități contextuale (modelul Elman)
      - Celulare (modelul Chua-Yang)
- Aplicabilitate
  - Memorare asociativă
  - Rezolvarea problemelor de optimizare combinatorială
  - Predicție în serii temporale
  - Prelucrarea imaginilor
  - Modelarea sistemelor dinamice și a fenomenelor haotice

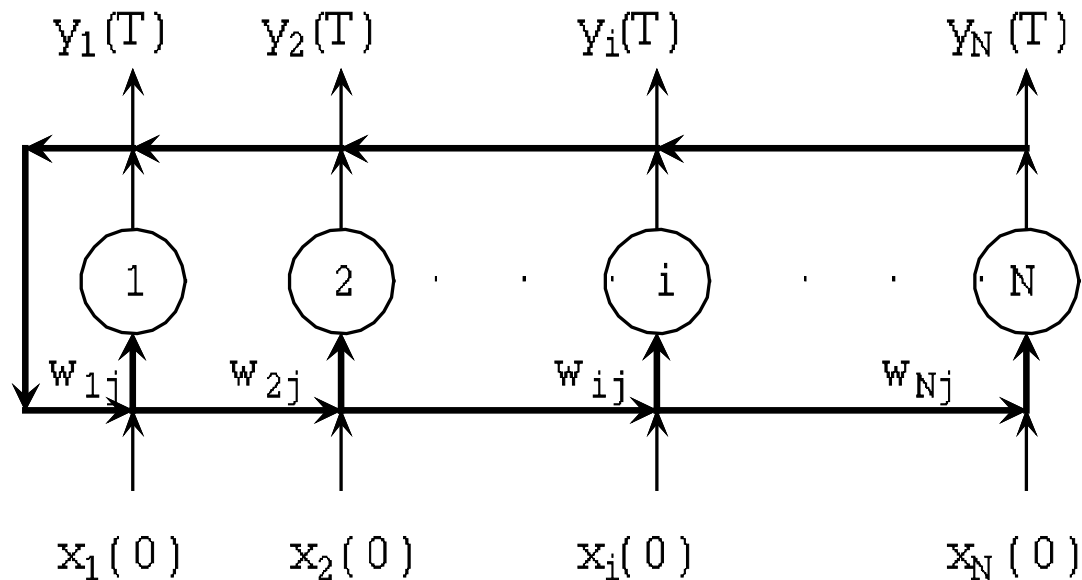
Rețele de tip Hopfield

Arhitectura: N unități total
interconectate

Funcții de transfer:
Signum/Heaviside
Logistica/Tanh

Parametrii:

matricea cu ponderi a
conexiunilor

Notatii: $x_i(t)$ – potențialul (starea) neuronului i la momentul t
 $y_i(t)=f(x_i(t))$ – semnalul de ieșire produs de neuronul i la momentul t
 $I_i(t)$ – semnalul de intrare primit din partea mediului
 w_{ij} – ponderea conexiunii dintre neuronul j și neuronul i

Rețele de tip Hopfield

- Funcționare:
- semnalul de ieșire este rezultatul unui proces dinamic
  - rețelele de tip Hopfield pot fi asimilate unor sisteme dinamice a căror stare se modifică în timp

Starea rețelei:

- vectorul stărilor neuronilor $X(t)=(x_1(t), \dots, x_N(t))$

sau

- vectorul semnalelor de ieșire $Y(t)=(y_1(t), \dots, y_N(t))$

Descrierea dinamicii

- Timp discret – relații de recurență (ecuații cu diferențe)
- Timp continuu – ecuații diferențiale

Rețele de tip Hopfield

Funcționare în timp discret:

starea rețelei la momentul $t+1$ este descrisă în funcție de starea rețelei la momentul t

Starea rețelei: $Y(t)$

Variante:

- **Asincronă:** un singur neuron își poate modifica starea la un moment dat
- **Sincronă:** toți neuronii își schimbă starea simultan

Răspunsul rețelei: starea în care se stabilizează rețeaua

Retele de tip Hopfield

Varianta asincronă:

$$y_{i^*}(t+1) = f\left(\sum_{j=1}^N w_{i^*j} y_j(t) + I_{i^*}(t)\right)$$

$$y_i(t+1) = y_i(t), \quad i \neq i^*$$

Alegerea lui i^* :

- prin parcurgerea sistematică a mulțimii $\{1, 2, \dots, N\}$
- aleator (dar astfel încât la fiecare etapă să se modifice starea fiecărui neuron)

Simularea rețelei:

- alegerea unei stări inițiale (în funcție de problema de rezolvat)
- calculul stării următoare până când rețeaua se stabilizează (distanța dintre două stări succesive este mai mică decât o valoare prestabilită, ε)

Retele de tip Hopfield

Varianta sincronă:

$$y_i(t+1) = f\left(\sum_{j=1}^N w_{ij} y_j(t) + I_i(t)\right), \quad i = \overline{1, N}$$

In simulări se utilizează fie funcții de transfer discontinue fie continue

Algoritm de funcționare:

Stabilire stare inițială

REPEAT

    se calculează noua stare pornind de la starea curentă

UNTIL < diferența dintre starea curentă și cea anterioară este
    suficient de mică >

Rețele de tip Hopfield

Funcționare in timp continuu:

$$\frac{dx_i(t)}{dt} = -x_i(t) + \sum_{j=1}^N w_{ij} f(x_j(t)) + I_i(t), \quad i = \overline{1, N}$$

Simularea rețelei: rezolvarea numerică a sistemului de ecuații pornind de la o valoare inițială $x_i(0)$

Exemplu: metoda lui Euler explicită

$$\frac{x_i(t+h) - x_i(t)}{h} \cong -x_i(t) + \sum_{j=1}^N w_{ij} f(x_j(t)) + I_i(t), \quad i = \overline{1, N}$$

$$x_i(t+h) \cong (1-h)x_i(t) + h \sum_{j=1}^N w_{ij} f(x_j(t)) + I_i(t), \quad i = \overline{1, N}$$

Semnal de intrare constant :

$$x_i^{nou} \cong (1-h)x_i^{vechi} + h \left(\sum_{j=1}^N w_{ij} f(x_j^{vechi}) + I_i \right), \quad i = \overline{1, N}$$

Proprietăți de stabilitate

Comportări posibile ale unei rețele:

- $X(t)$ tinde către o stare staționară X^* (punct fix al dinamicii rețelei)
- $X(t)$ oscilează între două sau mai multe stări posibile
- $X(t)$ are o comportare haotică sau $\|X(t)\|$ crește pe măsură ce t crește

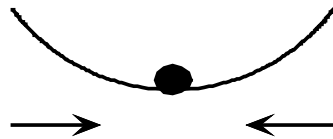
Comportări utile din punct de vedere practic:

- **Rețeaua tinde către o stare staționară**
  - Există o mulțime de stări staționare: memorare asociativă
  - Stare staționară unică: rezolvarea pb. de optimizare
- **Rețeaua are comportare periodică**
  - Modelarea seriilor temporale

Obs. Cea mai convenabilă variantă este cea în care rețeaua tinde către o stare staționară stabilă (perturbații mici în condițiile inițiale nu afectează semnificativ soluția)

Proprietăți de stabilitate

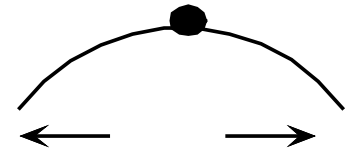
Tipuri de echilibru
(intuitiv)

Asimptotic stabil

Stabil

Instabil

Formalizare:

$$\frac{dX(t)}{dt} = F(X(t)), \quad X(0) = X_0$$

$$F(X^*) = 0$$

X^* este soluție staționară asimptotic stabilă (în raport cu condițiile inițiale) dacă:

stabilă

atractivă

Proprietăți de stabilitate

Stabilitate:

X^* este stabilă dacă pentru orice $\varepsilon > 0$ există $\delta(\varepsilon) > 0$ cu proprietățile: $\|X_0 - X^*\| < \delta(\varepsilon)$ implică $\|X(t; X_0) - X^*\| < \varepsilon$

Atractivitate:

X^* este atractivă dacă există $\delta > 0$ cu proprietatea: $\|X_0 - X^*\| < \delta$ implică $X(t; X_0) \rightarrow X^*$

Pentru a studia proprietatea de (asimptotic) stabilitate a soluțiilor în teoria sistemelor dinamice se poate folosi metoda funcției Liapunov

Proprietati de stabilitate

Funcție Liapunov:

$V : R^N \rightarrow R$, marginita inferior

$$\frac{dV(X(t))}{dt} < 0, \text{ pentru orice } t > 0$$

- Funcție mărginită inferior care descrește de-a lungul soluțiilor => soluția trebuie să se stabilizeze
- Dacă unui sistem i se poate asocia o funcție Liapunov atunci soluțiile staționare ale acestuia sunt asimptotic stabile
- Funcțiile Liapunov sunt similare funcțiilor de energie din fizică (sistemele fizice tind în mod natural către stări de energie minimă)
- Stările pentru care funcția Liapunov este minimă corespund stărilor de energie minimă, care sunt stări stabile
- Dacă rețeaua neuronală satisface anumite proprietăți atunci există funcție Liapunov asociată

Proprietăți de stabilitate

Rezultate de stabilitate pentru rețelele neuronale (cazul continuu):

Dacă:

- matricea ponderilor este simetrică ($w_{ij}=w_{ji}$)
- funcția de transfer este strict crescătoare ($f'(u)>0$)
- semnalul de intrare este constant ($I(t)=I$)

Atunci toate soluțiile staționare asociate rețelei sunt asimptotic stabile

Funcția Liapunov asociată:

$$V(x_1, \dots, x_N) = -\frac{1}{2} \sum_{i,j=1}^N w_{ij} f(x_i) f(x_j) - \sum_{i=1}^N f(x_i) I_i + \sum_{i=1}^N \int_0^{f(x_i)} f^{-1}(z) dz$$

Proprietăți de stabilitate

Rezultate de stabilitate pentru rețelele neuronale (cazul discret - asincron):

Dacă:

- matricea ponderilor este simetrică ($w_{ij}=w_{ji}$)
- funcția de transfer este signum sau Heaviside
- semnalul de intrare este constant ($I(t)=I$)

Atunci toate soluțiile staționare asociate rețelei sunt asimptotic stabile

Funcția Liapunov asociată

$$V(y_1, \dots, y_N) = -\frac{1}{2} \sum_{i,j=1}^N w_{ij} y_i y_j - \sum_{i=1}^N y_i I_i$$

Proprietăți de stabilitate

Rezultatul anterior sugerează că stările staționare (punctele fixe) ale dinamicii sistemului sunt stabile

Fiecarei stări staționare îi corespunde o regiune de atracție (dacă starea inițială a rețelei se află în regiunea de atracție a unei stări staționare atunci sistemul va tinde către starea staționară corespunzătoare

Această proprietate este utilă în cazul memoriilor asociative

În cazul dinamicii sincrone rezultatul nu mai este valabil, putându-se arăta în schimb că soluțiile periodice de perioadă 2 (rețeaua oscilează între două stări) sunt stabile

Memorii asociative

Memorie = sistem de stocare și regăsire a informației

Memorie bazată pe adresă:

- Stocare localizată: toate “elementele” (biții) unei unități de informație (ex: o valoare numerică) sunt stocate în aceeași zonă de memorie identificabilă prin adresă
- Regăsire pe baza adresei

Memorie asociativă:

- Informația este stocată distribuit (nu mai există conceptul de adresă)
- Regăsirea se realizează pe baza conținutului (se pornește de la un indiciu privind informația de regăsit – ex: imagine parțială sau alterată de zgomot)

Memorii asociative

Proprietăți:

- Robustețe (distrugerea unei componente nu împiedică regăsirea informației)

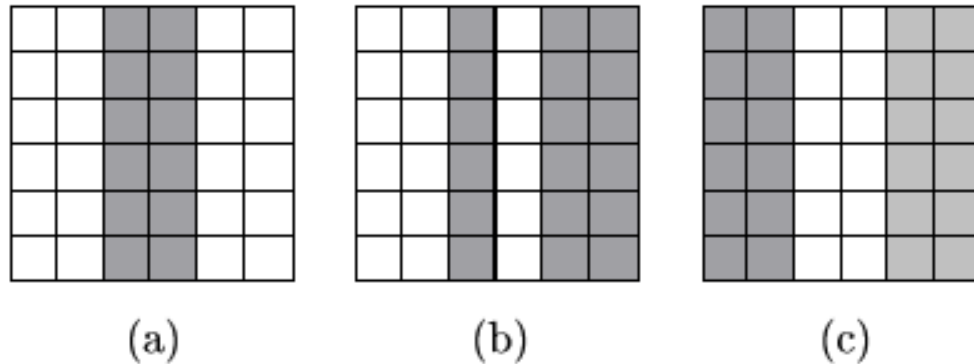
Modalități de implementare:

- Hardware:
  - Circuite electrice
  - Sisteme optice
- Software:
  - Rețea de tip Hopfield

Memorii asociative

Simularea software a memoriilor asociative:

- Informațiile sunt codificate binar: vectori cu elemente din $\{-1,1\}$
- Fiecarei componente a vectorului i va corespunde o unitate funcțională în cadrul rețelei

Exemplu (a)

$(-1,-1,1,1,-1,-1, -1,-1,1,1,-1,-1, -1,-1,1,1,-1,-1, -1,-1,1,1,-1,-1, -1,-1,1,1,-1,-1, -1,-1,1,1,-1,-1, -1,-1,1,1,-1,-1)$

Memorii asociative

Proiectarea rețelelor pentru simularea software a memoriilor asociative:

- Rețea total interconectată cu N unități de tip signum (N este dimensiunea șabloanelor ce urmează a fi memorate)

Stocarea informației:

- Stabilirea ponderilor (elementele matricii W) astfel încât șabloanele de memorat să devină puncte fixe (stări staționare) ale dinamicii rețelei

Regăsirea informației:

- Inițializarea stării rețelei cu indiciul de start și simularea dinamicii rețelei până la identificarea stării staționare corespunzătoare; starea staționară va reprezenta informația regăsită

Memorii asociative

Set de vectori de memorat: $\{X^1, \dots, X^L\}$, X^l din $\{-1, 1\}^N$

Metode de stocare:

- Regula Hebb
- Metoda pseudo-inversei (algoritmul Diedierich – Opper)

Regula Hebb:

- Se bazează pe principiul enunțat de D. Hebb: “permeabilitatea sinaptică a doi neuroni activați simultan crește”

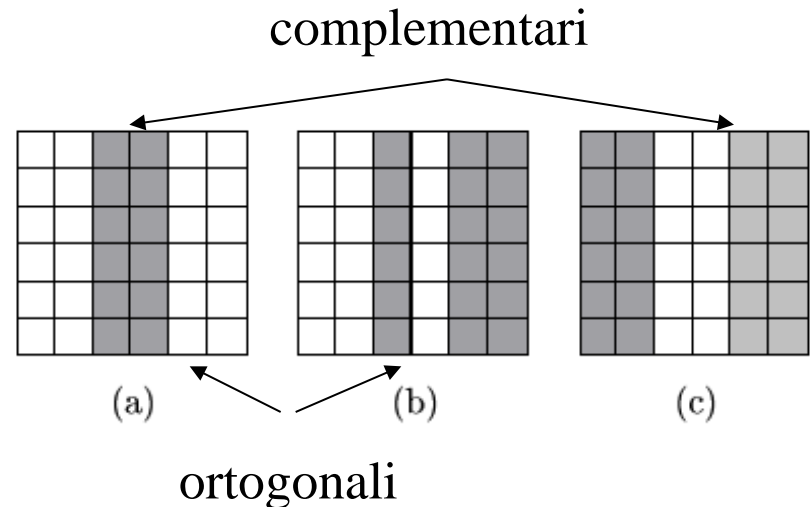
$$w_{ij} = \frac{1}{N} \sum_{l=1}^L x_i^l x_j^l$$

Memorii asociative

$$w_{ij} = \frac{1}{N} \sum_{l=1}^L x_i^l x_j^l$$

Proprietăți ale regulii Hebb:

- Dacă vectorii din setul de memorat sunt **ortogonali doi câte doi** (din punct de vedere statistic ar însemna că sunt necorelați) atunci toți sunt puncte fixe ale dinamicii rețelei
- O dată cu stocarea vectorului X se stochează și opusul său: $-X$
- O variantă care elimină condiția de ortogonalitate este cea bazată pe metoda pseudo-inversei

Memorii asociative

Metoda pseudo-inversei:

$$w_{ij} = \frac{1}{N} \sum_{l,k} x_i^l (Q^{-1})_{lk} x_j^l$$

$$Q_{lk} = \frac{1}{N} \sum_{i=1}^N x_i^l x_i^k$$

- Se poate arăta că dacă matricea Q este inversabilă atunci toate elementele lui $\{X^1, \dots, X^L\}$ sunt puncte fixe ale dinamicii rețelei
- Pentru a evita calculul inversei matricii Q se poate folosi un algoritm iterativ de ajustare a ponderilor

Memorii asociative

Algoritmul Diederich-Opper:

$t := 0$

Se inițializează matricea $W(0)$ folosind regula Hebb

REPEAT

FOR $l := 1, L$ DO

$$y_i^l := \sum_{j=1}^N w_{ij}(t) x_j^l, \quad i = \overline{1, N}$$

$$w_{ij}(t+1) := w_{ij}(t) + \frac{1}{N} (x_i^l - y_i^l) x_j^l, \quad i = \overline{1, N}, j = \overline{1, N}$$

$t := t + 1$

UNTIL $\|W(t) - W(t-1)\| < \epsilon$

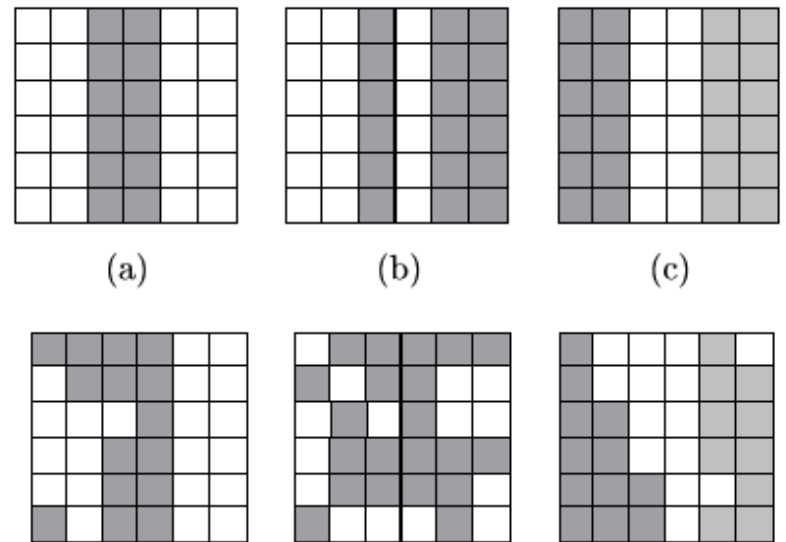

Memorii asociative

Regăsirea informației:

- Inițializarea stării rețelei cu indiciul de la care se pornește
- Simularea funcționării rețelei până la atingerea stării staționare

Vectori stocați

Vectori alterați de zgomot (25%, 50%, 75%)

Memorii asociative

Capacitatea de stocare:

- numărul de vectori care pot fi stocați și regăsiți (în limita unei anumite erori)
- Regăsire exactă: capacitate = $N/(4\ln N)$
- Regăsire aproximativă ($\text{prob}(\text{eroare})=0.005$): capacitate = $0.15*N$

Atratori paraziți:

- Stări staționare ale rețelei care nu au fost explicit stocate ci au rezultat ca urmare a stocării altor vectori

Evitare atratori paraziți

- Modificarea metodei de stocare
- Introducerea de perturbații aleatoare în dinamica rețelei

Formulara neuronală a unei probleme de optimizare combinatorială

- Prima abordare: Hopfield & Tank (1985)
  - Propun utilizarea unei rețele total interconectate pentru rezolvarea problemei comis-voiajorului
  - Ideea constă în a proiecta o rețea a cărei **funcție de energie** să fie similară funcției obiectiv a problemei de rezolvat (lungimea unui circuit hamiltonian) și în a o lăsa să **“evolueze”** în mod natural către **starea de energie minimă**; aceasta ar reprezenta soluția problemei

Formulara neuronală a unei probleme de optimizare combinatorială

Problema de optimizare:

determină $(y_1, \dots, y_N)$ cu proprietățile:

minimizează o funcție cost $C: \mathbb{R}^N \rightarrow \mathbb{R}$

satisface restricții de forma $R_k(y_1, \dots, y_N) = 0$ cu R_k funcții nenegative

Etape:

- Transformarea problemei într-una de optimizare fără restricții (metoda penalizării)
- Reorganizarea funcției cost ca o funcție Liapunov
- Identificarea valorilor parametrilor și a semnalelor de intrare pornind de la forma funcției Liapunov
- Simularea rețelei

Formulara neuronală a unei probleme de optimizare combinatorială

Transformarea problemei într-una de optimizare fără restricții
(metoda penalizării)

$$C^*(y_1, \dots, y_N) = aC(y_1, \dots, y_N) + \sum_{k=1}^r b_k R_k(y_1, \dots, y_N)$$

$$a, b_k > 0$$

Valorile coeficienților a și b_k se aleg astfel încât să reflecte importanța relativă a funcției obiectiv și a restricțiilor

Formulara neuronală a unei probleme de optimizare combinatorială

Reorganizarea funcției cost ca o funcție Liapunov

$$C(y_1, \dots, y_N) = -\frac{1}{2} \sum_{i,j=1}^N w_{ij}^{obj} y_i y_j - \sum_{i=1}^N I_i^{obj} y_i$$

$$R_k(y_1, \dots, y_N) = -\frac{1}{2} \sum_{i,j=1}^N w_{ij}^k y_i y_j - \sum_{i=1}^N I_i^k y_i, \quad k = \overline{1, r}$$

Observatie: Ideea funcționează doar dacă funcția obiectiv și restricțiile sunt de grad cel mult 2

Formulara neuronală a unei probleme de optimizare combinatorială

Identificarea valorilor parametrilor si a semnalelor de intrare pornind de la forma funcției Liapunov

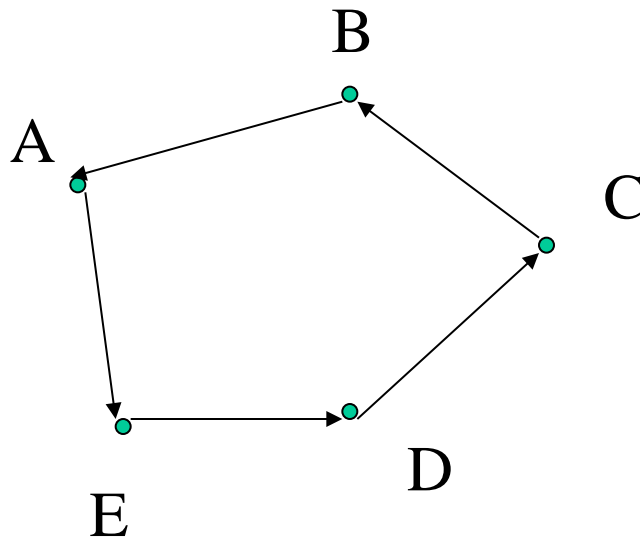
$$w_{ij} = aw_{ij}^{obj} + \sum_{k=1}^r b_k w_{ij}^k, \quad i, j = \overline{1, N}$$

$$I_i = aI_i^{obj} + \sum_{k=1}^r b_k I_i^k, \quad i = \overline{1, N}$$

Formulară neuronală a unei probleme de optimizare combinatorială

Exemplu: problema comis voiajorului

Se consideră un set de n orașe și se caută un traseu care trece o singură dată prin fiecare oraș și are costul minim

Formulară neuronală a unei probleme de optimizare combinatorială

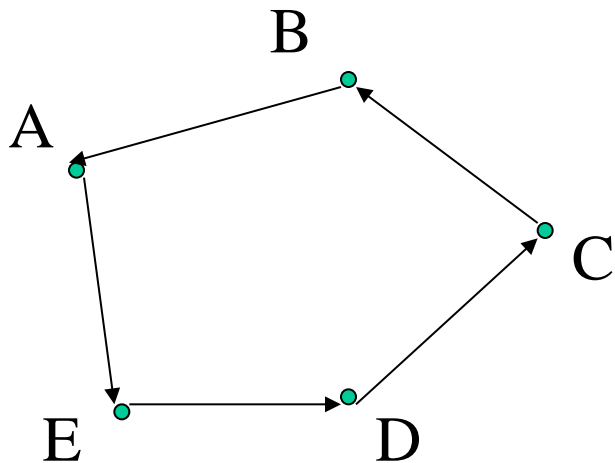
Proiectarea rețelei neuronale:

$N = n * n$ neuroni

Starea neuronului (i,j):

1 - la etapa j este vizitat orașul i

0 - altfel

	1	2	3	4	5
A	1	0	0	0	0
B	0	0	0	0	1
C	0	0	0	1	0
D	0	0	1	0	0
E	0	1	0	0	0

AEDCB

Formulara neuronală a unei probleme de optimizare combinatorială

Descrierea problemei:

	1	2	3	4	5
A	1	0	0	0	0
B	0	0	0	0	1
C	0	0	0	1	0
D	0	0	1	0	0
E	0	1	0	0	0

Restricții:

- la un moment dat este vizitat un singur oraș (fiecare coloană conține un singur 1)
- fiecare oraș este vizitat o singură dată (fiecare linie conține un singur 1)

Criteriu de optim:

costul traseului este minim

Formulară neuronală a unei probleme de optimizare combinatorială

Descrierea problemei:

$$\sum_{j=1}^n \left(\sum_{i=1}^n y_{ij} - 1 \right)^2 = 0$$

$$\sum_{i=1}^n \left(\sum_{j=1}^n y_{ij} - 1 \right)^2 = 0$$

$$C(Y) = \sum_{i=1}^n \sum_{k=1, k \neq i}^n \sum_{j=1}^n c_{ik} y_{ij} (y_{k,j-1} + y_{k,j+1})$$

	1	2	3	4	5
A	1	0	0	0	0
B	0	0	0	0	1
C	0	0	0	1	0
D	0	0	1	0	0
E	0	1	0	0	0

Rescriere ca problemă de optimizare fără restricții

$$\sum_{j=1}^n \left(\sum_{i=1}^n y_{ij} - 1 \right)^2 = 0$$

$$\sum_{i=1}^n \left(\sum_{j=1}^n y_{ij} - 1 \right)^2 = 0$$

$$C(Y) = \sum_{i=1}^n \sum_{k=1, k \neq i}^n \sum_{j=1}^n c_{ik} y_{ij} (y_{k,j-1} + y_{k,j+1})$$

$$C^*(Y) = \frac{a}{2} \sum_{i=1}^n \sum_{k=1, k \neq i}^n \sum_{j=1}^n c_{ik} y_{ij} (y_{k,j-1} + y_{k,j+1}) + \frac{b}{2} \left(\sum_{j=1}^n \left(\sum_{i=1}^n y_{ij} - 1 \right)^2 + \sum_{i=1}^n \left(\sum_{j=1}^n y_{ij} - 1 \right)^2 \right)$$

Identificarea cu fctia Liapunov

$$V(Y) = -\frac{1}{2} \sum_{i=1}^n \sum_{j=1}^n \sum_{k=1}^n \sum_{l=1}^n w_{ij,kl} y_{ij} y_{kl} - \sum_{i=1}^n \sum_{j=1}^n y_{ij} I_{ij}$$

$$C^*(Y) = \frac{a}{2} \sum_{i=1}^n \sum_{k=1, k \neq i}^n \sum_{j=1}^n c_{ik} y_{ij} (y_{k,j-1} + y_{k,j+1}) +$$
$$\frac{b}{2} \left(\sum_{j=1}^n \left(\sum_{i=1}^n y_{ij} - 1 \right)^2 + \sum_{i=1}^n \left(\sum_{j=1}^n y_{ij} - 1 \right)^2 \right)$$

Valorile parametrilor:

$$w_{ij,kl} = -ac_{ik} (\delta_{l,j-1} + \delta_{l,j+1}) - b(\delta_{ik} + \delta_{jl} + \delta_{ik} \delta_{jl})$$
$$w_{ij,ij} = 0$$
$$I_{ij} = 2b$$

Serii temporale

- Serie temporală = serie de date înregistrate la momente succesive de timp (corespunzătoare unor mărimi ce evoluează în timp)
- Exemple:
  - Evolutia cursului valutar
  - Evolutia pretului unei actiuni
  - Evolutia temperaturii
  - Semnale biologice (electrocardiograma –EKG)
- Scopul analizei unei serii temporale: efectuarea de predicții

Serii temporale

Predicția se bazează pe un model asociat seriei care exprimă dependența dintre valoarea viitoare și valoarea curentă, respectiv valori anterioare

$$x(t + 1) = F(x(t), x(t - 1), \dots, x(t - p + 1), \varphi_1, \varphi_2, \dots, \varphi_s)$$

ordinul modelului

Parametrii ce modelează factorii externi

Serii temporale

Modelul asociat unei serii temporale poate fi:

- Liniar
- Neliniar
- Determinist
- Aleator

Exemplu: modelul auto-regresiv (AR(p))

$$x(t+1) = w_0x(t) + w_1x(t-1) + \dots + w_{p-1}x(t-p+1) + zgomot$$

Model zgomot (variabila
aleatoare din $N(0,1)$)

Serii temporale

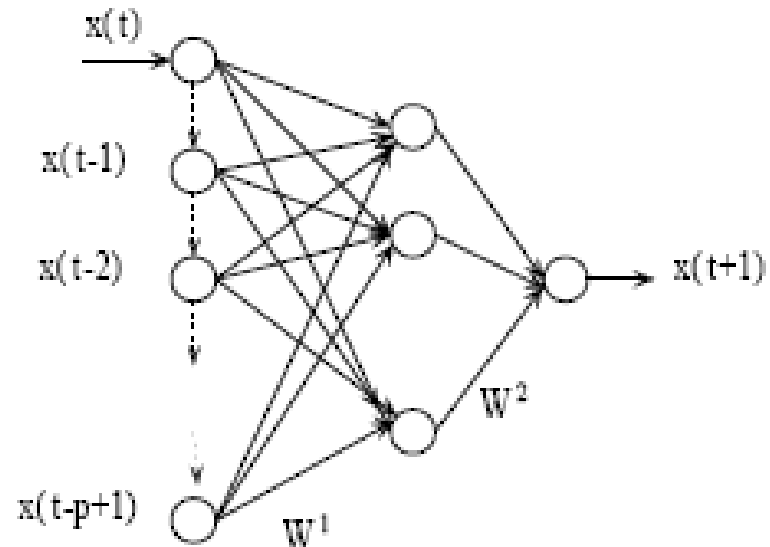
Modelare cu rețele neuronale

- Ordinul modelului este cunoscut
  - Rețea feedforward cu ferestre temporale (p unitati de intrare)
- Ordinul modelului este necunoscut
  - Retea cu unități contextuale (retea Elman)

Rețele cu ferestre temporale

Arhitectura:

Functionare:

$$y = \sum_{k=1}^K w_k^2 f\left(\sum_{j=0}^{p-1} w_{kj}^1 x(t-j)\right)$$

Rețele cu ferestre temporale

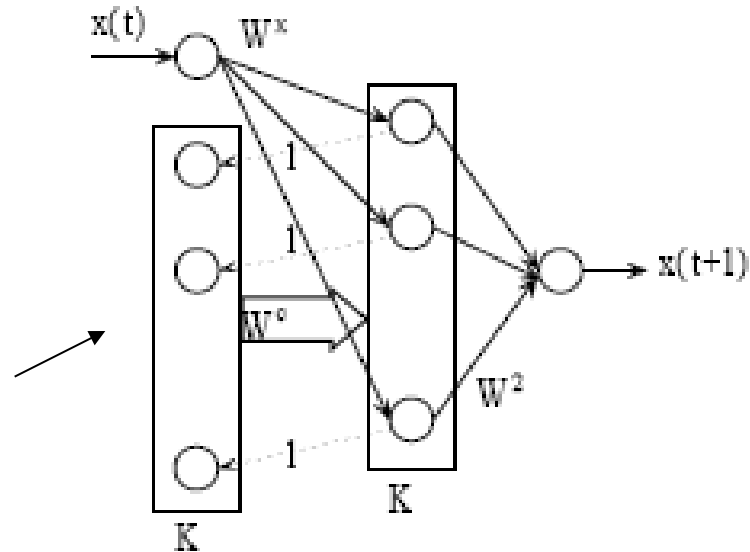
Antrenare:

- Set antrenare: $\{((x_l, x_{l-1}, \dots, x_{l-p+1}), x_{l+1})\}_{l=1..L}$
- Algoritm de antrenare: BackPropagation
- Dezavantaj: presupune cunoașterea lui p

Rețele cu unități contextuale

Arhitectura (retea Elman):

Unități contextuale

Funcționare:

$$y = \sum_{k=1}^K w_k^2 h_k(t)$$

$$h_k(t) = f \left(w_k^x x(t) + \sum_{j=1}^K w_{kj}^c h_j(t-1) \right) \quad h_j(0) = 0.$$

Obs: unitățile contextuale conțin copii ale stărilor unităților ascunse

Rețele cu unități contextuale

Antrenare

Set antrenare: $\{(x(1),x(2)),(x(2),x(3)),\dots,(x(t-1),x(t))\}$

Ponderi:

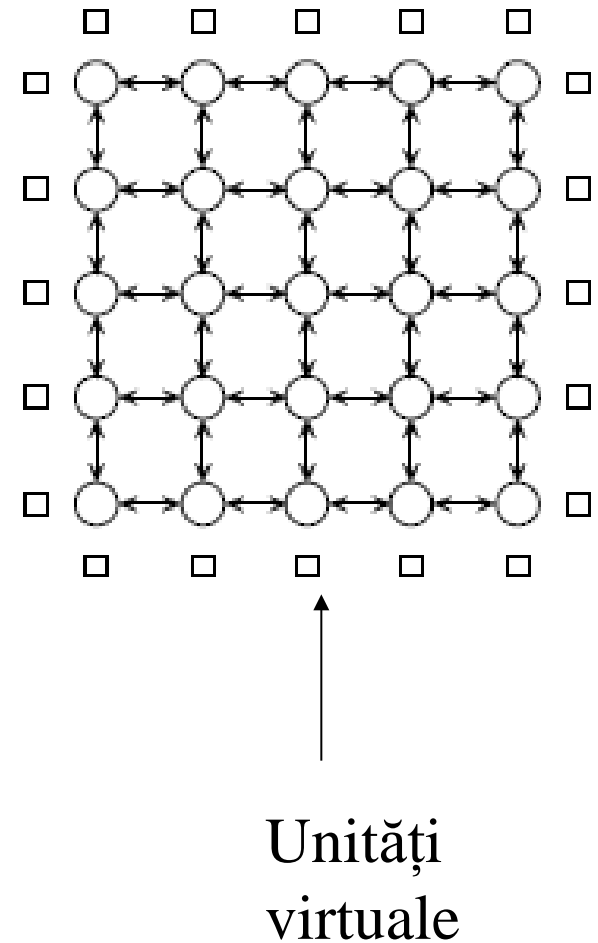
- Ajustabile: W^x , W^c și W^2
- Neajustabile: ponderile conexiunilor dintre nivelul ascuns și cel contextual

Algoritm antrenare: BackPropagation

Rețele celulare

Arhitectura:

- Toate unitățile au dublu rol: unități de intrare și unități de ieșire
- Unitățile sunt plasate în nodurile unei grile bidimensionale (notată cu L)
- Fiecare unitate este identificată prin poziția ei $p=(i,j)$ în cadrul grilei
- Fiecare unitate este conectată doar cu unitățile aflate în vecinătatea sa (vecinătățile se definesc pe baza unei distanțe; cel mai frecvent se folosește $d((i,j),(k,l))=\max\{|i-k|,|j-l|\}$)

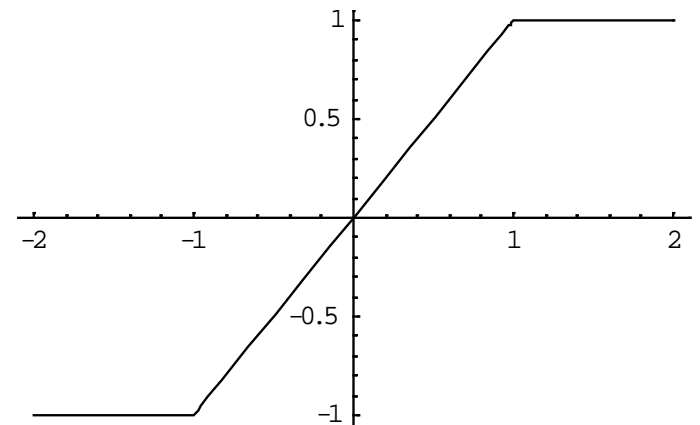

Rețele celulare

Funcție de activare: rampă

$$f(u) = (|u + 1| - |u - 1|)/2$$

Notatii

- $X(t) = \{x_p(t) | p \in \mathcal{L}\}$ reprezintă ansamblul semnalelor de intrare în unitățile funcționale;
- $Y(t) = \{y_p(t) | p \in \mathcal{L}\}$ reprezintă ansamblul semnalelor de ieșire, $y_p(t) = f(x_p(t))$;
- $U(t) = \{u_p(t) | p \in \mathcal{L}\}$ reprezintă ansamblul semnalelor de control transmise unităților;
- $I(t) = \{i_p(t) | p \in \mathcal{L}\}$ reprezintă ansamblul pragurilor corespunzătoare unităților;
- a_{pq} este ponderea conexiunii dintre unitatea q și unitatea p ;
- b_{pq} este ponderea conexiunii de la componenta q a semnalului de control la unitatea funcțională p ;

Rețele celulare

Funcționare:

Semnal produs de
alte unități

Semnal
de control (sau de intrare)

$$\frac{dx_p(t)}{dt} = -x_p(t) + \sum_{q \in V(p)} a_{pq} y_q(t) + \sum_{q \in V(p)} b_{pq} u_q(t) + i_p(t), \quad p \in \mathcal{L}$$

Semnal de intrare
(similar unui prag)

Obs:

- Grila asociată rețelei este bordată cu celule virtuale care produc o valoare specifică (in funcție de condițiile la frontieră)
- **Caz particular:** ponderile conexiunilor dintre unitățile vecine nu depind de poziția acestor unități

Exemplu: dacă $p=(i,j)$, $q=(i-1,j)$, $p'=(i',j')$, $q'=(i'-1,j')$ atunci

$$a_{pq} = a_{p'q'} = a_{-1,0}$$

Rețele celulare

Condițiile la frontieră definesc valorile produse de către celulele virtuale

Variante de condiții la frontieră:

- Celulele virtuale produc o valoare constantă (aceeași pentru toate sau diferite în funcție de poziția lor) – condiții Dirichlet
- Celulele virtuale preiau valoarea unității funcționale vecine (de exemplu: $z_{i,0}=z_{i,1}$, $z_{i,n+1}=z_{i,n}$, $z_{0,j}=z_{1,j}$, $z_{n+1,j}=z_{n,j}$) – condiții Neumann
- Celulele virtuale preiau valoarea unității funcționale de pe frontiera opusă (de exemplu: $z_{i,0}=z_{i,n}$, $z_{i,n+1}=z_{i,1}$, $z_{0j}=z_{nj}$, $z_{n+1,j}=z_{1,j}$) – condiții periodice la frontieră

Retele celulare

Retelele ce folosesc ponderi care depind doar de poziția relativă a unităților se numesc **rețele cu șabloane independente de poziție**

Exemplu:

$$V_1(i, j) = \{(i-1, j-1), (i-1, j), (i-1, j+1), (i, j-1), (i, j), (i, j+1), (i+1, j-1), (i+1, j), (i+1, j+1)\}$$

$$A = \begin{bmatrix} a_{-1,-1} & a_{-1,0} & a_{-1,1} \\ a_{0,-1} & a_{0,0} & a_{0,1} \\ a_{1,-1} & a_{1,0} & a_{1,1} \end{bmatrix} \quad B = \begin{bmatrix} b_{-1,-1} & b_{-1,0} & b_{-1,1} \\ b_{0,-1} & b_{0,0} & b_{0,1} \\ b_{1,-1} & b_{1,0} & b_{1,1} \end{bmatrix}$$

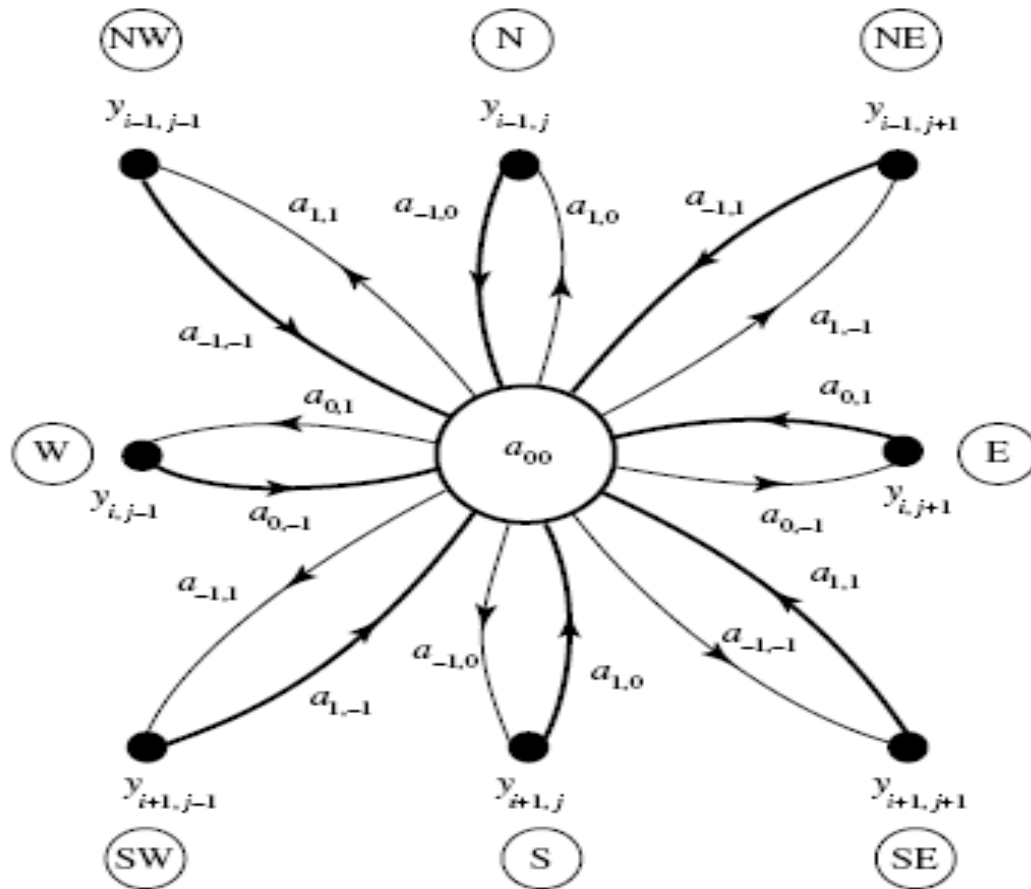
$$\frac{dx_{i,j}(t)}{dt} = -x_{i,j}(t) + \sum_{(k,l) \in V^*} a_{k,l} y_{i+k,j+l}(t) + \sum_{(k,l) \in V^*} b_{k,l} u_{i+k,j+l}(t) + I, \quad i, j \in \{1, \dots, n\}$$

cu

$$V^* = \{(-1, -1), (-1, 0), (-1, 1), (0, -1), (0, 0), (0, 1), (1, -1), (1, 0), (1, 1)\}$$

Retele celulare

Utilizarea elementelor din șabloane independente de poziție:

Rețele celulare

Simulare software = rezolvare numerică a sistemului de ecuații diferențiale completat cu o condiție inițială

Se poate folosi metoda explicită a lui Euler

$$x_p(t+1) = (1-h)x_p(t) + h\left(\sum_{(k,l) \in V^+} a_{k,l}y_{i+k,j+l}(t) + \sum_{(k,l) \in V^+} b_{k,l}u_{i+k,j+l}(t) + I\right), \quad i,j \in \{1, \dots, n\}$$

p=(i,j)

Aplicabilitate:

- Prelucrarea imaginilor alb-negru sau pe nivele de gri
- Fiecare pixel este asociat cu o unitate a rețelei
- Nivelul de gri al unui pixel este codificat în $[-1, 1]$

Rețele celulare

Prelucrarea imaginilor:

- In functie de alegerea matricilor șablon, a semnalului de control (u), a condiției inițiale ($x(0)$) și a condițiilor pe frontieră (z) se obțin diferite tipuri de prelucrări:
  - Binarizare (imagine pe nivele de gri $\rightarrow$ imagine binară)
  - Umplerea golurilor în imagini binare
  - Eliminarea zgomotului (pixeli izolați) din imagini binare
  - Detectarea contururilor în imagini binare

Observație: imaginile alb negru sunt codificate în $\{-1,1\}$:

Alb: -1

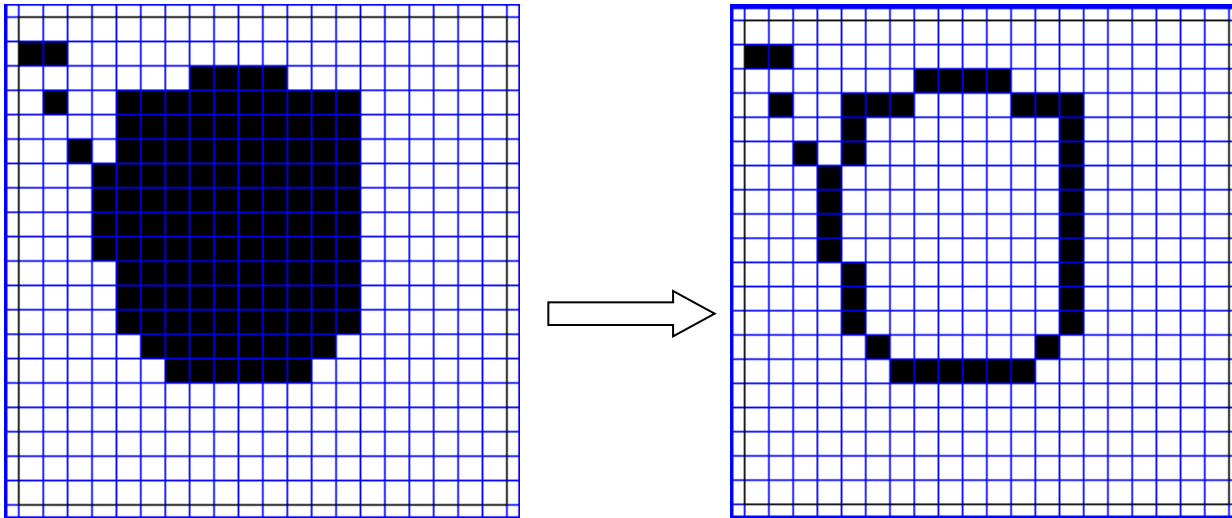
Negru: +1

Rețele celulare

Exemplu 1: identificarea contururilor
 $z=-1$, U = imaginea de prelucrat,
 $h=0.1$

$$A = \begin{bmatrix} 0 & 0 & 0 \\ 0 & 3 & 0 \\ 0 & 0 & 0 \end{bmatrix}, \quad B = \begin{bmatrix} 0 & -1 & 0 \\ -1 & 2 & -1 \\ 0 & -1 & 0 \end{bmatrix}$$

$$I = -1, X(0) = U$$

http://www.isiweb.ee.ethz.ch/haenggi/CNN_web/CNNsim_adv.html

Rețele celulare

Exemplu 2: umplerea golurilor

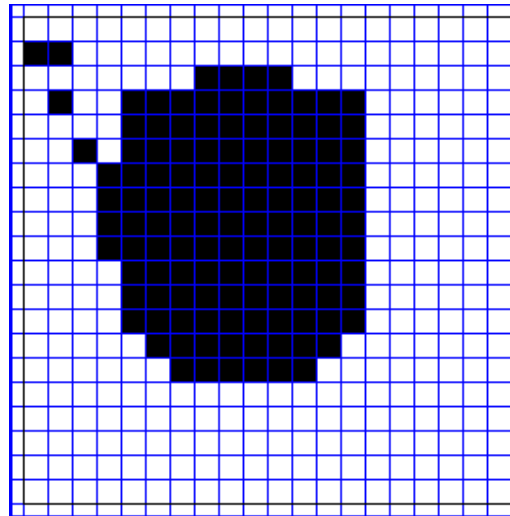
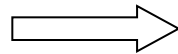
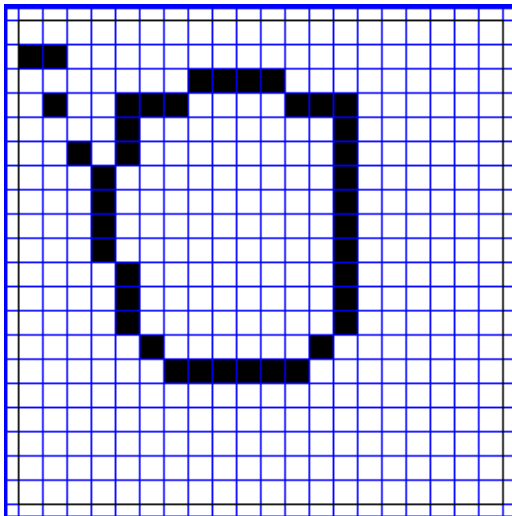
$z=-1$,

U = imaginea de prelucrat,

$h=0.1$

$$A = \begin{bmatrix} 0 & 1 & 0 \\ 1 & 1.5 & 1 \\ 0 & 1 & 0 \end{bmatrix}, \quad B = \begin{bmatrix} 0 & 0 & 0 \\ 0 & 4 & 0 \\ 0 & 0 & 0 \end{bmatrix}$$

$I = 0.5$, $x_{ij}(0) = 1$ (toti pixelii sunt egali cu 1)

Rețele celulare

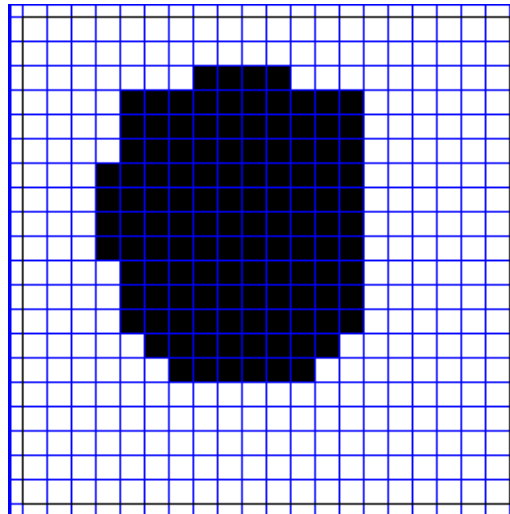
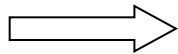
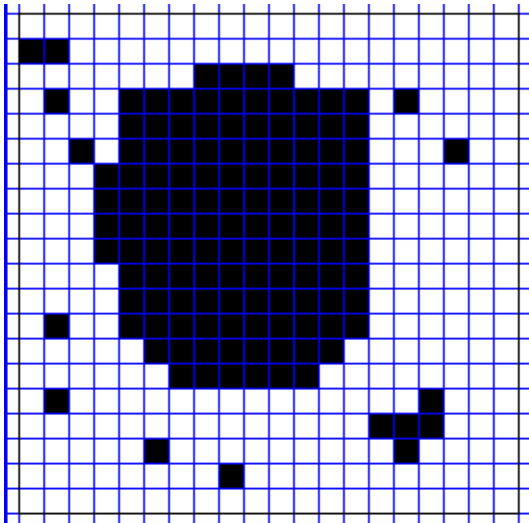
Exemplu 3: eliminarea zgomotului

$z=-1$, U =imaginea de prelucrat,

$h=0.1$

$$A = \begin{bmatrix} 0 & 1 & 0 \\ 1 & 2 & 1 \\ 0 & 1 & 0 \end{bmatrix}, \quad B = \begin{bmatrix} 0 & 0 & 0 \\ 0 & 0 & 0 \\ 0 & 0 & 0 \end{bmatrix}$$

$$I = 0, X(0) = U$$

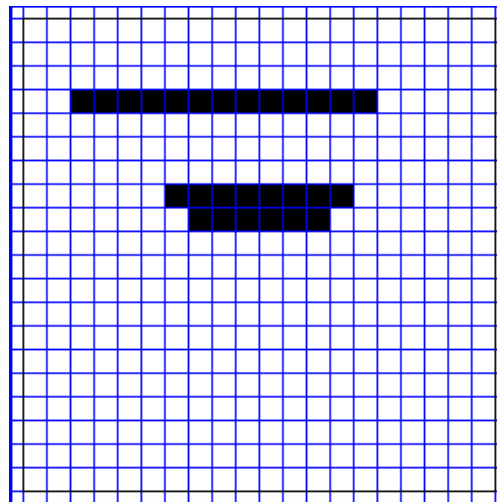
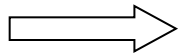
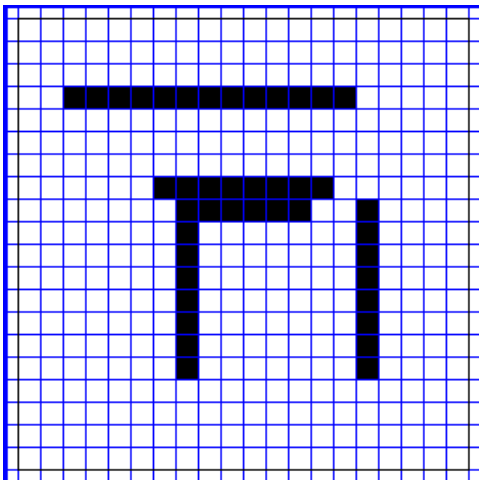
Rețele celulare

Exemplu 4: detectare linii orizontale

$z=-1$, U = imaginea de prelucrat, $h=0.1$

$$A = \begin{bmatrix} 0 & 0 & 0 \\ 0 & 2 & 0 \\ 0 & 0 & 0 \end{bmatrix}, \quad B = \begin{bmatrix} 0 & 0 & 0 \\ 1 & 1 & 1 \\ 0 & 0 & 0 \end{bmatrix}$$

$$I = -1, X(0) = U$$

Alte clase de rețele recurente

Reservoir computing (www.reservoir-computing.org)

Specific:

- Utilizează un set de unități ascunse (numit rezervor) conectate arbitrar (ponderile conexiunilor sunt stabilite aleator); fiecare dintre aceste unități realizează o transformare neliniară a semnalelor preluate de către unitățile de intrare
- Semnalele de ieșire sunt determinate prin combinarea liniară a semnalelor produse de unitățile din rezervor (și a celor de intrare)
- Doar ponderile conexiunilor către unitățile de ieșire sunt antrenate

Alte clase de rețele recurente

Reservoir computing (www.reservoir-computing.org)

Variante:

- *Temporal Recurrent Neural Network* (Dominey 1995)
- *Liquid State Machines* (Natschläger, Maass and Markram 2002)
- *Echo State Networks* (Jaeger 2001)
- *Decorrelation-Backpropagation Learning* (Steil 2004)

Alte clase de rețele recurente

Reservoir computing (www.reservoir-computing.org)

Echo State Networks:

$U(t)$ = vector cu semnale de intrare

$X(t)$ = vector de stare corespunzător unităților din rezervor

$Z(t)=[U(t);X(t)]$ = vector intrare concatenat cu vector de stare

$Y(t)$ = vector cu semnalul de ieșire

$$X(t)=(1-a)x(t-1)+a \tanh(W^{\text{in}} U(t)+W x(t-1))$$

$$Y(t)=W^{\text{out}} Z(t)$$

W^{in} , W – stabilite aleator (W scalata a.i. raza spectrală = valoarea proprie maximă să aibă o valoare prestabilită);

W^{out} determinat prin antrenare

Alte clase de rețele recurente

Reservoir computing (www.reservoir-computing.org)

Aplicații:

- recunoașterea vorbirii
- Recunoașterea scrisului de mână
- Controlul roboților
- Predicția datelor financiare
- Predicția în timp real a atacurilor de epilepsie

Alte clase de rețele recurente

Deep learning (<http://deeplearning.net/>)

Specific:

- Arhitectura cu multe nivele (scop: extragerea ierarhica a caracteristicilor datelor);
- Pre-antrenare nesupervizata bazata pe RBM (Restricted Boltzmann Machines) urmata de antrenare supervizata (ex: Backpropagation)

Obs:

- Boltzmann Machines = rețele recurente cu unitati cu functionare aleatoare
- Restricted BM = rețele recurente organizate pe nivele cu conexiuni complete doar intre unitatile aflate pe nivele diferite
- Unele rețele cu structura “adâncă” sunt rețele feed-forward (ex: Convolutional Neural Networks)

Alte clase de rețele recurente

Deep learning (<http://deeplearning.net/>)

Aplicatii:

- Clasificare imagini si identificare obiecte (ex: recunoastere fete – Deep Face)
- Recunoasterea vorbirii (Google Brain, Siri)
- Indexare semantica (ex: word2vec) si traducere automata
- Simulare vise (<http://npcontemplation.blogspot.ca/2012/02/machine-that-can-dream.html>)